

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 37.091.12:[351.74+80](477)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-1-13-13>**Огаренко Тетяна Анатоліївна,**

кандидат філологічних наук, доцент

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8400-1670>ГУМАНІТАРНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано значення гуманітарної підготовки майбутніх фахівців у закладах зі специфічними умовами навчання. Доведено, що гуманітарний складник відіграє вирішальну роль у формуванні соціальних, моральних й етичних цінностей представників правоохоронної системи. Визначено роль мовної підготовки у зв'язку зі значущістю комунікативних навичок та грамотного володіння мовою в професійній діяльності правників. З'ясовано значення мовної складової частини освіти правоохоронців для формування в здобувачів закладів зі специфічними умовами професійної етики мовлення.

Ключові слова: гуманітарна освіта, професійна підготовка поліцейських, мовна складова частина освіти, заклади зі специфічними умовами навчання.

Постановка проблеми. Гуманітарна освіта є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки фахівців у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), особливо в тих, що мають специфічні умови навчання. Ці умови визначені вимогами до певних професій або специфікою освітнього процесу, зокрема у військових, медичних, правоохоронних та інших спеціалізованих ЗВО. Гуманітарна підготовка допомагає формувати не лише професійні знання, але й морально-етичні цінності, критичне мислення та соціальні навички, необхідні для ефективної діяльності в складних і часто нестандартних умовах. З огляду на це розгляд значення гуманітарної, зокрема мовної, підготовки в закладах вищої освіти є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значення гуманітарної підготовки фахівців є предметом вивчення низки дослідників. С. Вітвіцький, В. Тулінов, О. Мердова, досліджуючи особливості поліцейської діяльності, звертають увагу на забезпечення прав і свобод людини, законності та дисципліни в поліцейській діяльності, що безпосередньо пов'язано з гуманітарною підготовкою майбутніх працівників Національної поліції [1]. О. Мошенський [2] доводить, що функціональна ефективність майбутнього правоохоронця неможлива без засвоєння цінностей і сенсів гуманітарної культури. Х. Деканоїдзе, М. Хелашвілі [3] розглядають проблеми поліпшення стандартів підвищення кваліфікації та підготовки поліцейських загалом. О. Крижановська [4] підкреслює важливість формування свідомої, соціально активної особистості.

Окремі аспекти окресленої проблеми потребують додаткового вивчення, тому тема гуманітарної підготовки в закладах зі специфічними умовами навчання залишається актуальною.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз значення гуманітарної, зокрема мовної, підготовки фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти спрямована на підготовку не лише висококваліфікованих фахівців у конкретних галузях, але й гармонійно розвинених особистостей. Гуманітарний складник становлення фахівця відіграє вирішальну роль у формуванні його соціальних, моральних, етичних цінностей, які мають важливе значення для професійної та особистісної самореалізації. Особливе значення гуманітарна підготовка має в закладах з підготовки фахівців правоохоронної системи, оскільки «поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [5].

Вища освіта є важливим етапом професійного розвитку, оскільки вона забезпечує здобуття необхідних знань і навичок, які дозволяють особистості стати фахівцем у певній галузі. Освітній процес у ЗВО передбачає аналітичне осмислення інформації, що сприяє розвитку здатності до критичного мислення, формуванню світогляду та розвитку ціннісних орієнтирів особисто-

сті. Вивчення різних дисциплін, залучення до наукових досліджень, участь у дискусіях допомагають здобувачам освіти формувати власні погляди на суспільні, культурні та моральні питання, а також розвивають здатність до самостійного мислення. Навчання формує здатність до командної роботи, лідерства, ефективної комунікації та розв'язання конфліктів, що є важливими складниками становлення успішної особистості в будь-якій сфері. Вища освіта відкриває можливості для творчого й інтелектуального самовираження, для реалізації себе як частини професійної спільноти, для розширення кола соціальних контактів.

«Для повного використання потенціалу вищої освіти необхідно активно сприяти розвитку системи освіти протягом життя, у т. ч. професійної, оволодінню новими спеціальностями, підвищенню кваліфікації тощо. Важливим потенційним соціально-політичним наслідком масовізації вищої освіти є підвищення соціальних очікувань молоді, котра прагне кращої якості життя та готова докладати особистих зусиль в економічній діяльності, брати активну свідому участь у політичному житті держави» [6, с. 58].

Гуманітарна освіта охоплює широкий спектр знань і навичок, що стосуються вивчення мови, історії, філософії, культури, етики, соціальних наук тощо. «Формування спільної громадянської ідентичності є одним із завдань гуманітарної політики держави» [6, с. 14]. Вона сприяє розвитку здатності до критичного мислення, розуміння суспільних процесів, творчого підходу до розв'язання проблем, а також навичок міжособистісної комунікації. Ці компетенції є необхідними для будь-якого фахівця, незалежно від галузі.

Важливим аспектом гуманітарної освіти є формування у фахівців високих морально-етичних стандартів. Для професій, пов'язаних з роботою з людьми, – лікарів, учителів, правників, соціальних працівників – це особливо актуально, оскільки їхні рішення безпосередньо впливають на життя інших людей. Гуманітарні дисципліни допомагають глибше осмислити етичні аспекти професійної діяльності, сприяють усвідомленню соціальної відповідальності та розвитку емпатії.

Гуманітарні знання є універсальними й можуть бути застосовані в будь-якій професійній сфері. Наприклад, знання історії допомагає фахівцям краще розуміти суспільні й культурні процеси, в яких вони працюють, а розуміння філософських концепцій сприяє розвитку критичного мислення та здатності ухвалювати обґрунтовані рішення. Фахівець, який володіє гуманітарними знаннями, може бачити ширшу картину, розуміти взаємозв'язки між подіями, процесами і тенденціями, що допомагає йому бути гнучкішим й ефективнішим у роботі.

Г. Яворська стверджує, що професійна підготовка майбутніх працівників поліції – це соціальний і освітній процес, через який опосередковано виявляється соціальне замовлення на спеціаліста – фахівця правоохоронних органів, який здатен ефективно виконувати завдання та функції, покладені на нього як на представника закону, та є складною педагогічною, зокрема дидактичною та організаційно-управлінською проблемами [7, с. 24].

У кожній професійній сфері гуманітарна освіта має свої особливості та значення. Вивчення гуманітарних дисциплін дозволяє краще розуміти соціальні наслідки своїх рішень, взаємодіяти з колегами і клієнтами, а також збагачувати своє професійне мислення. «Незважаючи на специфічну діяльність правоохоронних органів, їх посадових і службових осіб, аналіз їх діяльності доз-

воляє обґрунтовано вважати, що кожен правоохоронець повинен бути висококультурною людиною, мати високий рівень правової культури, толерантності, людяності» [8, с. 258].

Сьогодні гуманітарна складова частина в підготовці фахівців має низку викликів. Часто вона сприймається як другорядна порівняно з технічними чи спеціалізованими дисциплінами, що може призводити до її недостатнього викладання. Інтенсивні професійні програми інколи залишають мало місця для вивчення гуманітарних дисциплін, що не сприяє розвитку в здобувачів ширших навичок і світогляду. Однак сучасні тенденції, зокрема процеси інформатизації, цифрової трансформації та глобалізації, роблять гуманітарний складник дедалі важливішим. Фахівці, які володіють міждисциплінарними знаннями й навичками, стають більш конкурентоспроможними на ринку праці. Важливо також, щоб гуманітарна освіта інтегрувалася з професійною підготовкою, підкреслюючи її практичну цінність для майбутньої професійної діяльності.

На думку О. Мошенського, «функціональна ефективність майбутнього правоохоронця неможлива без засвоєння цінностей і сенсів гуманітарної культури, без розуміння свого місця і ролі в суспільстві, яке, своєю чергою, можливе лише на ґрунті більш-менш системних науково-філософських світоглядних знань і переконань. Гуманітаризація передусім є збільшенням частки гуманітарного знання в загальній підготовці поліцейського, збільшенням загальнолюдського, національно-культурного, соціально-гуманітарного контенту в освітньому процесі» [2, с. 202–203].

Гуманітарна освіта в закладах зі специфічними умовами навчання має кілька важливих аспектів. По-перше, вона сприяє розвитку загальнолюдських цінностей, зокрема відповідальності, чесності, гуманізму та патріотизму. Це особливо актуально для фахівців, діяльність яких пов'язана з військовою службою або правоохоронною діяльністю, де моральні й етичні принципи можуть мати вирішальне значення для ухвалення рішень у стресових ситуаціях. По-друге, гуманітарна підготовка допомагає формувати навички критичного мислення та аналізу, що важливо для будь-якого фахівця. Гуманітарні дисципліни, зокрема філософія, історія, соціологія, література, мова, сприяють розвитку цих навичок.

Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема військові академії, медичні університети або заклади системи внутрішніх справ, мають власні вимоги до формування освітніх програм. Однак гуманітарні дисципліни повинні залишатися ключовими, оскільки забезпечують усебічний розвиток особистості. З огляду на глобалізацію, розвиток технологій та зростання потреб у міждисциплінарних знаннях гуманітарна підготовка стає все більш важливою. Вона забезпечує фахівців інструментами для кращого розуміння світу, в якому вони працюватимуть, а також дає змогу глибше осмислювати виклики сучасності.

Мовна підготовка є важливою складовою частиною підготовки фахівців правоохоронної системи, адже комунікативні навички та грамотне володіння мовою відіграють ключову роль в їхній професійній діяльності. «Мова є основою національної культури. Захист і розвиток національної мови повинні бути складовою частиною політики держави» [6, с. 74].

Співробітники правоохоронних органів щоденно взаємодіють із громадянами, свідками, потерпілими, колегами, а також здійснюють роботу з документами, що вимагає високого рівня мовної компетенції.

Мовна підготовка є важливою з кількох основних причин. По-перше, співробітники правоохоронних органів повинні вміти чітко й точно формулювати думки, як усно, так і письмово. Від здатності фахівця правильно донести інформацію залежить ефективність спілкування під час виконання обов'язків, а також якості складених звітів, протоколів та інших юридичних документів. Помилки або неточності в мовленнєвій чи письмовій комунікації можуть призвести до юридичних наслідків, а іноді навіть до порушення прав громадян. По-друге, правоохоронна діяльність передбачає багато ситуацій, де правильна й чітка комунікація може бути вирішальною для розв'язання конфліктів або запобігання правопорушень. Оперативне спілкування з громадянами, підозрюваними, свідками вимагає не лише знання законодавчих норм, але й майстерного володіння мовними засобами переконання, ведення переговорів та посередництва. «Робота поліцейського безпосередньо пов'язана з комунікацією, здатність швидко встановлювати контакти з людьми є передумовою подальшого ефективного виконання завдань. Уміння успішно спілкуватися з особами різних категорій, викликати довіру, підтримувати етичні стосунки – визначальна компетентність поліцейського» [9, с. 44].

Під час професійної підготовки правоохоронців значну увагу приділяють діловій комунікації. Мова правоохоронця має бути чіткою, нейтральною і водночас переконливою. Фахівці мають навчитись уникати двозначностей, неточностей, а також уміти виявляти емоційний баланс у стресових ситуаціях. Це включає не лише уміння пояснювати права і обов'язки громадян, але й професійне ведення допитів та співбесід.

Також важливою є підготовка до роботи з документами. Оскільки правоохоронці часто мають складати протоколи, рапорти, доповідні та інші види юридичних паперів, їх мовна грамотність і знання специфіки юридичного стилю є обов'язковими. Неправильно складений документ може призвести до його недійсності або юридичних ускладнень.

У сучасних умовах правоохоронці дедалі частіше стикаються з ситуаціями, коли їм доводиться працювати з іноземними громадянами або людьми, для яких українська мова не є рідною. Це робить знання іноземних мов, зокрема англійської, важливим елементом підготовки. Крім того, правоохоронці мають бути під-

готовлені до спілкування з представниками різних етнічних і соціальних груп. Це вимагає не тільки знання різних мов, але й розуміння культурних особливостей, що сприяє уникненню конфліктів на етнічному чи соціальному ґрунті. Отже, мовна підготовка має включати елементи міжкультурної комунікації.

Одним із ключових складників мовної підготовки правоохоронців є формування в них професійної етики мовлення. Важливо, щоб працівники правоохоронної системи завжди дотримувалися офіційно-ділового стилю, не допускали некоректного або образливого спілкування, яке може підривати довіру громадян до правоохоронної системи. Комунікативна діяльність працівника поліції пов'язана «зі спілкуванням з низкою осіб, зокрема: з підозрюваним; зі злочинцем під час затримання (це своєю чергою часто супроводжується конфліктами і навіть небезпекою для життя); з потерпілими різного соціального стану й посадового статусу тощо. Мовна поведінка в кожній ситуації потребує індивідуального підходу» [9, с. 45]. Окрім того, мовні навички допомагають створювати позитивний імідж правоохоронних органів серед населення. Увічливе, професійне та грамотне спілкування підвищує рівень довіри до правоохоронців, сприяє формуванню позитивної репутації та покращує взаємодію між правоохоронними органами й суспільством.

Висновки. Гуманітарна підготовка є важливим елементом навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Вона забезпечує формування моральних, етичних, соціальних та аналітичних навичок, що є ключовими для фахівців у складних професійних сферах. В умовах сучасних викликів гуманітарна освіта стає важливим чинником розвитку компетентних і відповідальних професіоналів, які здатні не лише виконувати технічні завдання, але й ухвалювати складні рішення, враховуючи моральні та етичні аспекти.

Мовна підготовка є невід'ємною частиною процесу формування фахівців правоохоронної системи. Вона сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності, забезпечує успішну комунікацію з громадянами, правильне ведення документації, а також допомагає формувати позитивний імідж правоохоронних органів. У сучасному світі, де комунікація відіграє вирішальну роль у будь-якій професійній сфері, мовна компетенція стає однією з ключових навичок для правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Поліцейська діяльність : підручник / С.С. Вітвіцький та ін. ; за заг. ред. проф. С.С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.
2. Мошенський О.С. Про необхідність посилення гуманітарної складової в підготовці поліцейських у вищих навчальних закладах МВС України. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2018/pdf/51.pdf (дата звернення: 17.02.2025).
3. Деканоідзе Х., Хелашвілі М. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ, 2018. 164 с.
4. Крижановська О. В. Ціннісно-компетентнісний підхід у навчанні для формування професійної компетентності майбутніх поліцейських. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2018/pdf/49.pdf (дата звернення: 15.02.2024).
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
6. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга): аналіт. доп. / О.О. Сінайко (кер. авт. кол.) та ін. ; за заг. ред. Ю.Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ : НІСД, 2020. 136 с.
7. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників : навч. посібник. Київ : Знання, 2004. 335 с.
8. Голодник Ю.М. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284720> (дата звернення: 13.01.2025).
9. Огаренко Т.А. Комунікативна компетентність як складова загальної культури працівника правоохоронних органів. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 1 (9). С. 44–47.

References

1. Politseys'ka diyal'nist' : pidruchnyk (2021) [Police activity: textbook]. S. S. Vitvits'kyi ta in.; za zah. red. prof. S. S. Vitvits'koho 2021. Kyiv : VD Dakor. [in Ukrainian].
2. Moshenskyi, O. S. (2018). Pro neobkhidnist posylennia humanitarnoi skladovoi v pidhotovtsi politseiskyykh u vyschyykh navchalnykh zakladakh MVS Ukrainy [On the necessity of strengthening the humanitarian component in the training of police officers in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Retrieved from: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2018/pdf/51.pdf (data zvernennia: 17.02.2025). [in Ukrainian].
3. Dekanoidze, K., & Helashvili, M. (2018). *Systemy osvity ta pidhotovky politsii v rehioni OBSIE [Police education and training systems in the OSCE region]*. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Kryzhanovska, O. V. (2018). Tsinnisno-kompetentnisnyi pidkhid u navchanni dlia formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh politseiskyykh [Value-competency-based approach in education for the formation of professional competence of future police officers]. Retrieved from: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2018/pdf/49.pdf (data zvernennia: 15.02.2024). [in Ukrainian].
5. Pro Natsionalnu politsiu : Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII [On the National Police : Law of Ukraine No. 580-VIII dated 02.07.2015]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2015, 40–41, St. 379. [in Ukrainian].
6. Humanitarna polityka v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy (Bila knyha): analit. dop. (2020). [Humanitarian policy in Ukraine: challenges and prospects (White book)]. Sinayko O. O.(ker. avt. kol.) ta in.; za zah. red. Yu. B. Kaplan, Yu. A. Tyshchenko Kyiv : NISD. [in Ukrainian].
7. Yavorska, H. Kh. (2004). *Pedahohika dlia pravnykiv [Pedagogy for lawyers]*. Kyiv : Znannia. [in Ukrainian].
8. Holodnyk, Yu. M. (2025). Profesijna pidhotovka pravookhorontsiv yak odna iz naivazhlyvishykh funktsii derzhavy [Professional training of law enforcement officers as one of the most important functions of the state]. Retrieved from: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284720> (data zvernennia: 13.01.2025). [in Ukrainian].
9. Oharienko, T. A. (2024). Komunikatyvna kompetentnist yak skladova zahalnoi kultury pratsivnyka pravookhoronnykh orhaniv [Communicative competence as a component of the general culture of law enforcement officers]. *Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka*, 1 (9), 44–47. [in Ukrainian].

Oharienko Tetiana,

Candidate of Philology, Associate Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8400-1670>

HUMANITARIAN TRAINING OF SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

Modern education aims not only to train highly qualified specialists in specific fields but also to develop well-rounded individuals. The humanitarian aspect of professional formation plays a critical role in shaping social, moral, and ethical values, which are essential for both professional and personal fulfillment. This is particularly important in law enforcement, where officers must adhere to the principle of the rule of law, recognizing the rights and freedoms of individuals as the highest values guiding state activities. Higher education provides an essential foundation for acquiring the knowledge and skills necessary to become a professional in any field, with critical thinking, worldview formation, and value orientations as core outcomes. Humanitarian education fosters the development of moral-ethical standards, crucial for professionals working with people, such as police officers, who make decisions directly impacting lives.

Language competence is an integral part of law enforcement training, as effective communication skills and proper use of language are key to their work. Law enforcement officers regularly interact with citizens, witnesses, and colleagues, as well as handle legal documentation, making language proficiency essential for both oral and written communication. Mistakes or inaccuracies in speech or writing can lead to legal consequences, potentially violating citizens' rights. Moreover, clear and precise communication is crucial in resolving conflicts and preventing offenses. Officers must master persuasive language for negotiations and mediation, ensuring trust and cooperation with the public.

Language training also includes the development of professional ethics in communication. Law enforcement officers must adhere to formal language standards, avoiding inappropriate or offensive language that could undermine public trust. The ability to engage positively with the community enhances the image of law enforcement, promoting mutual respect and cooperation between law enforcement agencies and society.

Key words: humanitarian education, professional training of police officers, language component of education, institutions with specific learning conditions.